

190506

Till utbildningsdepartementet

Kopia Funktionsrätt Sverige

Till remissvar Framtidsval - karriärvägledning för individ och samhälle, Betänkande av Utredningen om en utvecklad studie- och yrkesvägledning, SOU 2019:4, Dnr U2019/00243/S

Astma- och Allergiförbundet yttrar sig främst om utredningens uppdrag för att föreslå åtgärder för att minska betydelsen av medicinsk funktionsnedsättning med exemplet allergi vid utbildnings- och yrkesval, så kallad medicinsk studie- och yrkesvägledning.

5. Tillgång till vägledning (Kap 5 och 10.3)

Vi ställer oss bakom förslaget att Skollagen ska förtydligas med en skrivning om att eleverna ska ha tillgång till både individuell och generell karriärvägledning och att omfattningen av den individuella karriärvägledningen ska anpassas efter elevens behov och förutsättningar.

Motivering:

Utredaren beskriver behovet av att utveckla skolans studie- och yrkesvägledning och hänvisar till både den egna och flera andra utredningar. Brister tas upp både när det gäller tillgång till studie- och yrkesvägledning och att det är stora variationer i kvalitet på den vägledning som erbjuds. Vi håller med utredaren om detta och att det är viktigt för likvärdigheten i skolan och att det påverkar möjligheten för elever att fullfölja sin utbildning. Vid generell vägledning, som omfattar alla elever, bör man informera översiktligt om olika yrkens arbetsmiljöförhållanden, risker och hur man bör arbeta på ett hälsosamt sätt.

En undersökning från Stockholms läns landsting visar att knappt 5% av ett urval av gymnasieelever rapporterar att de fått information om vad de utifrån sin hälsa bör tänka på inför sitt yrkesval. 1)

Vi föreslår ett tillägg med förtydligande om att medicinsk studie- och yrkesvägledning bör ingå i individuell vägledning till dem med sådant behov samt att Skollagen även ändras så att detta tydligt framgår.

Motivering:

Vi delar utredarens uppfattning om att ungdomar inte alltid har sitt hälsotillstånd i åtanke när de väljer yrkesinriktning (sid 160). Det är dock viktigt att alla

elever får samma möjlighet att göra genomtänkta val baserat på kunskap om exempelvis medicinska funktionsnedsättningar som allergi.

Förekomsten av astma och andra överkänslighetsrelaterade besvär har ökat under hela senare delen av 1900-talet och fortsätter fortfarande att öka bland barn och unga. Bland 12-åringar rapporterar ca 9 procent astma, 13 procent allergisk snuva och 8 procent födoämnesallergi. Bland äldre ungdomar är andelen högre. Förekomst av någon allergisjukdom bland 12-åringar var enligt den s k BAMSE-studien var 30 procent. 2)

En rapport om allergi i skola och förskola 3) visar tydligt att kunskapen om allergi hos skolans personal behöver förbättras.

Det är viktigt att vägledare har både kompetens och förmåga att ge individuell vägledning till elever med medicinsk funktionsnedsättning (t ex allergi) för att på ett balanserat och inlyssnande sätt i dialog med eleven ta hänsyn till förutsättningar och behov så eleven sedan i god tid kan göra ett genomtänkt val (s k karriärkompetens). I den individuella vägledningen bör ges information om både möjligheter och risker vid studie- och yrkesval som är förenade med medicinska funktionsnedsättningar som t ex allergi.

I vissa arbeten är riskerna för ohälsa så stora att eleven bör få information om det. I många yrken och arbetsuppgifter utsätts arbetstagare för olika skadliga ämnen och arbetsförhållanden. Det kan exempelvis handla om risker för att utveckla eller försämra astma, allergi eller eksem vid arbete med vanliga kemiska ämnen i färger som används av bl a frisörer och målare. Andra exempel är risker för kroniskt handeksem vid våtarbete inom hälso- och sjukvård, lokalvård, restaurang mm.

Sådana medicinska aspekter bör ingå i den individuella studie- och yrkesvägledningen, s k medicinsk studie- och yrkesvägledning, för elever med sådant behov - speciellt till dem som av medicinska skäl är särskilt känsliga för sådana arbetsförhållanden.

Vi föreslår ett tillägg om att generell vägledning, utöver det som beskrivs i utredningen, även bör omfatta information om hälsorisker i olika yrken och myndigheters medicinska krav på dem som utövar vissa yrken.

Motivering:

Utredaren beskriver att det i skolors vägledning behöver tas större hänsyn till medicinska krav på dem som utövar vissa yrken och att elever behöver uppmärksammas på eventuella hälsorisker som är förknippade med vissa yrken (sid 160). En anledning till detta är att undvika fel och avhopp som är kostsamt

både för den drabbade och samhället. I vägledningen behöver skolan tidigt ge förebyggande information om vilka risker och krav som finns i olika yrken och att den som redan har allergi och överkänslighet är särskilt sårbar. Vi håller helt med om detta.

Dessutom behövs vägledning och information om myndigheters medicinska krav på dem som utövar vissa yrken. Myndigheter ställer i vissa fall medicinska och andra krav på den som ska utföra särskilt riskabla arbetsuppgifter, bl a Arbetsmiljöverket och Rekryteringsmyndigheten. Det kan exempelvis krävas medicinsk undersökning och läkarintyg för att få utföra sådana arbetsuppgifter (s k medicinska kontroller med tjänstbarhetsintyg).

Det är då viktigt att komplettera den generella vägledningen med individuell vägledning till de elever som bl a har medicinska funktionsnedsättningar.

6. Ansvarsfördelning, organisation och samverkan (Kap 6.2.4, 6.2.5, 6.4)

Vi föreslår ökad samverkan mellan studie- och yrkesvägledare och elevhälsans personal och att studie- och yrkesvägledaren bör ingå i organisationen för elevhälsan. För att förverkliga detta föreslår vi att Skolverket och andra berörda myndigheter ges direktiv för en samverkan mellan elevhälsan och studie- och yrkesvägledaren och att huvudman och skolläning gör detta praktiskt möjligt.

Motivering:

Utredaren tar upp att i det fall där eleven är behov av medicinsk studie- och yrkesvägledning bör elevhälsan och vägledaren samarbeta. Men som framgår av en studie om studie- och yrkesval 4) i Stockholms läns landsting är det få elever med behov som får sådan vägledning idag och kartläggning av behoven saknas ofta.

Vi anser därför att det bör finnas en organisation på skolorna för att samarbetet ska kunna ske kontinuerligt och i god tid så att elever med behov av medicinsk studie- och yrkesvägledning identifieras och får den information de behöver och kan göra ett väl genomtänkt och informerat val till bland annat gymnasieprogram. Studie- och yrkesvägledare bör därför ingå i elevhälsan och samarbeta i de fall det behövs. En sådan organisation skulle möjliggöra att vägledarna kan hålla sig informerade om elevers hälsa och möjliggöra en individanpassad vägledning utifrån både fysiska, psykiska och medicinska förutsättningar.

Genom att elev och vårdnadshavare tillfrågas av skolsköterskan om medgivande att diskutera elevens hälsa med en studie- och yrkesvägledare inför

exempelvis gymnasievalet behöver inte sekretess vara ett problem. Individuell vägledning ska erbjudas alla dem som har behov, men vara en valmöjlighet för elev och vårdnadshavare.

Skolverket och andra myndigheter bör ges direktiv för att betona vikten av samverkan mellan elevhälsans personal och studie- och yrkesvägledaren när det gäller vägledning till elever med olika funktionsnedsättningar, bl a medicinska.

Vi är positiva till utredningens förslag att huvudmannen ska se till att det upprättas en plan för karriärvägledning. Den ska innehålla en redogörelse för hur elevernas behov av karriärvägledning ska tillgodoses och hur arbetet med karriärvägledningen ska samordnas.

Motivering:

Huvudmän och skolledning på skolorna behöver möjliggöra former för denna samverkan och hur den kan utformas i praktiken. De kan med fördel läggas in i en plan för karriärvägledning. För att förverkliga bra samverkan behöver utbildning och kompetens öka när det gäller medicinsk vägledning. Samverkan mellan elevhälsan och vägledaren kan ske både vid individuell och generell vägledning. Genom den generella vägledningen kan samarbete ske runt undervisning om hälsa, arbetsmiljö och yrkesval till elever redan i tidiga årskurser. Det skulle tillsammans med individuell vägledning leda till att eleverna senare, inför gymnasievalet, kan göra ett mer välgenomtänkt val.

En rapport från Stockholms läns landsting 4) visar att målgrupperna för en undersökning om medicinsk studie- och yrkesvägledning (rektorer, studie- och yrkesvägledare, skolsköterskor och yrkeslärare) ansåg det vara viktigt att medicinsk vägledning bedrivs på skolorna, men att det fanns brister och bl a saknades både riktlinjer för hur medicinsk vägledning ska bedrivas och kompetens/utbildning inom området. Det visar på ett behov av förbättrad styrning av studie- och yrkesvägledningen.

I huvudmannens plan för karriärvägledning föreslås att det ska finnas en redogörelse för hur samverkan med det omgivande samhället ska ske, bl a med Arbetsförmedlingen. Vi vill här peka på en oro för att de stora neddragningar som planeras inom Arbetsförmedlingen kan försvåra möjligheten till samverkan, särskilt om den kompetens som funnits inom myndigheten när det gäller funktionsnedsättningar försvinner och organisationen slimmas.

8. Tillgång till kompetens (Kap 8, 8.1.3 och 10.4)

Vi stödjer utredarens förslag att ge Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten i uppdrag att ta fram insatser för kompetensutveckling av karriärvägledare, lärare och rektorer för att stärka den generella karriärvägledningen och underlätta genomförandet av utredningsförslagen.

Vi föreslår ett tillägg om att det i utbildningen av studie- och yrkesvägledare bör ingå kunskap, förståelse och färdigheter om hur medicinska förhållanden och myndigheters krav på individer berör vägledningen och att aktuell lagstiftning ändras utifrån detta.

Vi föreslår att Skollagen ändras så att det framgår att för anställning som studie- och yrkesvägledare behövs utbildning i hur medicinska förhållanden och myndigheters krav på den enskilde berör vägledningen. Vi stödjer utredningens förslag att studie- och yrkesvägledare för anställning utan tidsbegränsning ska ha utbildning för yrket.

Vi föreslår att det i utbildning av skolsköterskor och skolläkare bör ingå kunskap och förståelse för hur medicinska förhållanden och myndigheters krav på individer berör yrkesval.

Vi föreslår att fortbildningskurser i medicinsk studie- och yrkesvägledning ordnas för studie- och yrkesvägledare samt skolsköterskor och skolläkare som inte redan har sådan utbildning eller kunskap och för dem som behöver bibehålla sådan kompetens.

Motivering:

Utredningen tar upp behovet av översyn av den nuvarande utbildningen av studie- och yrkesvägledare, men vi efterfrågar även en beskrivning om avsaknad av utbildning inom området medicinsk studie- och yrkesvägledning. Utredningen beskriver att elever med funktionsnedsättning är en särskilt utsatt grupp som ställer särskilda krav på kunskap och kompetens när det gäller individuell studie- och yrkesvägledning, men vi saknar mer specifika förslag om hur detta kan förverkligas och kommer därför med kompletterande förslag.

För att kunna ge medicinsk studie och yrkesvägledning till elever som har särskilda medicinska behov behövs utbildning och fortbildning av både studie- och yrkesvägledare men även av elevhälsans personal, bl a skolläkare och skolsköterskor. Elevhälsan bör kunna upptäcka misstänka behov av medicinsk studie- och yrkesvägledning när de möter elever med medicinska funktionsnedsättningar. Det gäller särskilt om det finns tecken på att en elev planerar yrkesval som är mindre lämpligt i kombination med den medicinska funktions-

nedsättningen. I utbildning till skolläkare och skolsköterska behöver bli ingå kunskap om arbetsmiljörisker och medicinsk studie- och yrkesvägledning. Studie- och yrkesvägledare bör ha kunskap och kompetens om vilka yrkesval som är olämpliga eller mindre lämpliga för elever med medicinsk, psykisk eller fysisk sjukdom/känslighet och veta vilka yrken som kräver medicinska kontroller eller medför att man inte får tjänstgöringsintyg vid vissa sjukdomar.

SPSM har idag bli ett uppdrag att utbilda elevhälsan när det gäller funktionsnedsättningar och anpassningar i skolan. SPSM borde tillsammans med Skolverket kunna få ett utökat uppdrag när det gäller fortbildning av elevhälsans personal och studie- och yrkesvägledare när det gäller samverkan med elevhälsan och vägledning till elever med olika funktionsnedsättningar. Specifik kompetens om medicinska funktionsnedsättningar som allergi med koppling till arbetslivet finns bli på Arbets- och Miljömedicinska kliniker på universitetsorterna. Dessa borde kunna bistå skolmyndigheterna med sin expertis.

9. Digitala och interaktiva vägledningstjänster (Kap 9 och 10.13)

Vi är positiva till utredningens förslag om en nationell offentligt finansierad, tillförlitlig och neutral, heltäckande och samlad, digital interaktiv vägledningstjänst som möter en bred målgrupps behov och önskemål. Vi föreslår att den digitala vägledningstjänsten även omfattar information om hälsorisker i arbetsmiljön och myndighetskrav kopplat till arbete i olika yrken.

Vi stödjer utredningens förslag att Skolverket ges i uppdrag att ansvara för utveckling och förvaltning av en sådan digital och interaktiv vägledningstjänst och att den kan kopplas ihop med andra myndigheters lämpliga digitala verktyg som stödjer vägledning.

Vi föreslår även att Skolverket ges i uppdrag att samverka om vägledningstjänsten med bli Centrum för Arbets- och Miljömedicin i Region Stockholm för att komplettera med det medicinska vägledningperspektivet.

Motivering:

Vi ser allvarligt på utredningens beskrivning av dagens läge om digitalt vägledningsstöd – svåröverblickbart, splittrat och osäkert om den är heltäckande, opartisk och objektiv. Det är viktigt att digital vägledning är både opartisk, objektiv och heltäckande och även innefattar specifik vägledning som kan behövas utifrån olika funktionsnedsättningar, bli medicinska sådana. Det kan även särskilt vara till nytta för de vägledare som idag saknar utbildning om risker i arbetsmiljön, medicinska aspekter och myndighetskrav.

För att kunna ge sådan medicinsk studie- och yrkesvägledning föreslår vi en samverkan med expertis bl a inom Arbets- och Miljömedicin i Region Stockholm (CAMM). CAMM har sedan 2004 arbetat med att ta fram och successivt uppdatera webbsidan "Jobba Frisk" <http://www.jobbafrisk.se/> som tar upp risk- och friskfaktorer vid yrkesval för personer med allergisjukdom.

Jobba Frisk har tagits fram av CAMM i samarbete med referensgrupper med skolelever, studie- och yrkesvägledare, skolsköterskor och representanter från Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket.

Maritha Sedvallson
Ordförande
Astma- och Allergiförbundet

Källor:

- 1) Bamse-studien, Stockholms läns landsting och Karolinska institutet.
- 2) Miljöhälsorapport 2013, Institutet för miljömedicinska och Karolinska Institutet
- 3) Rapport Allergi i skola och förskola, Socialstyrelsen 2013
- 4) Rapport Skolans insatser för en hälsosam yrkesdebut - en kartläggning, 2016:01, Centrum för Arbets- och Miljömedicin, region Stockholm (CAMM)